

VÝVOJ ZOOLOGICKÉHO POZNÁNÍ V HISTORII CHKO ANEB O ZOOLOZÍCH A JINÉ ZVÍŘENĚ

Pavla Tájková, AOPK ČR, Správa CHKO Slavkovský les a krajské středisko Karlovy Vary

Prvotním posláním CHKO Slavkovský les byla ochrana pramenů a přírodních vývěrů. Teprve později byly získávány poznatky o živé přírodě, které zhodnocují význam zdejší krajiny jako unikátního území také z hlediska živé přírody. Zatímco botanické poznání Slavkovského lesa je díky mapování biotopů a jeho aktualizacím již po 10 let poměrně detailní, úroveň zoologických znalostí je stále ještě nedostatečná. Důvodem je značná různorodost jednotlivých skupin živočichů a nutnost používání speciálních metod při jejich výzkumu. Zejména u bezobratlých je stav našeho poznání stále velmi neúplný, na řadu skupin v našem regionu chybí specialisté. Zoologie zároveň vyžaduje notnou dávku nadšení a vytrvalosti, které je v podmínkách chladného a deštivého Slavkovského lesa s nízkou hustotou občerstvovacích zařízení velice potřeba.

Prvním ucelenější zoologické výzkumy v historii CHKO zpracovali přírodovědci západočeských muzeí: RNDr. Luděk Hůrka, CSc., zoolog Západočeského muzea v Plzni a RNDr. Ivan Brdička, zoolog Karlovarského muzea. Oba se věnovali obratlovcům, zejména odchytům drobných pozemních savců na špek a jiné návnady, a hledání netopýrů.

Ucelený soupis zoologických pozorování (ačkoliv nikterak objevný) z jednotlivých rezervací pak nacházíme v inventarizačních knihách z 80. let psaných kolektivem

▲ *František Baroch v roce 1981.*

autorů pod vedením Miloše Hostičky a Miloslava Žána.

Dílčími skupinami živočichů se pak zabývali dobrovolníci a amatérští přírodovědci, často

z řad dobrovolného aktivu při Správě CHKO. Takto byla již od 80. let věnována pozornost vyhledávání hnízd a kroužkování výra velkého a čápa černého, o jehož výzkumu se dočtete v samostatném příspěvku. Na rozdíl od čápa černého hnízdili výři velcí ve Slavkovském lese od nepaměti. Ze zažloutlých zpráv z 80. až 90. let se dozvídáme, že počet nalezených obsazených hnízdišť byl asi dvakrát vyšší, než je tomu dnes. Zhruba polovina hnízdění nebyla úspěšná, přičemž na vině byl údajně člověk. Oproti tomu v dnešní době je úspěšnost hnízdění daleko nižší a příčinou je převážně predace.

Mnoho bývalých dobrovolníků aktivu Správy si vzpomene na „Akci Lutra“. Vyzbrojeni podrobnými teoretickými znalostmi o rozpoznávání pobytových stop vydry od pobytových značek tchoře v charakteristikách pachu, složení i konzistence, vydali se tito nadšenci podél nejrůznějších toků Slavkovského lesa, prodírali se zarostlými břehy, někdy se brodili vodou, v zimě pak hlubokým sněhem, někdy na běžkách. Nepohodlí nelítostného Slavkovského lesa však bylo kompenzováno pohostinností několika malých místností bývalého sídla Správy, kde posléze probíhalo přesné určování a porovnávání nalezených exkrementů. Mezi amatérskými zoology nesmíme zapomenout na Jindřicha Franze, entomologa z Rybníčné. Jeho záznamy o motýlí fauně ze 70. až 90. let minulého století jsou velice cenným dokladem o tehdejší druhové pestrosti motýlů ve Slavkovském lese. Některé druhy již později nebyly nikdy nalezeny (např. okáč stříbrooký), jiné tenkrát vzácné se dnes

▲ Šťastný nálezce vydřího trusu Ivo Bouše.

Výňatek z metodiky pro mapovatele vydry: „Pro každého vědecky pracujícího přítele přírody je úloha rozpoznávání vydřího trusu usnadněna, neboť zápach lze označit za příjemný. Zápach je tak charakteristický, že jej nemůžeme ani zaměnit a ani zapomenout. Chybí slova pro správný výraz, neboť nic mu není podobno: je to směs pachu rybího a lněného oleje“.

staly častými (např. bělásek ovocný). Jindřich Franz také objevil ve Slavkovském lese jednoho z nejohroženějších motýlů v Evropě – hnědáška chrastavcového. V celém zbytku České republiky kromě Karlovarského kraje do roku 2010 vyhynul.

Zoologické poznání ve Slavkovském lese rozšířili také pracovníci Správy CHKO:

František Baroch pracoval na Správě od roku 1975 do roku 1984. Nebyl přímo profesním zoologem, ale svým aktivním zájmem o všechny přírodní obory a všestranným nadáním významně přispěl nejen svými četnými zoologickými pozorováními, ale také objevy nových netopýřích zimovišť a minerálních pramenů. Nadšení pro přírodní hodnoty Slavkovského lesa mu vydrželo po celý život.

▲ Milan Vojtěch (vlevo) a Dětmar Jäger při kroužkování výrů v roce 1993.

RNDr. Jiří Bytel byl na Správě CHKO od roku 1992, kdy se stal prvním profesionálním zoologem v dějinách Správy. Ačkoliv na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy vystudoval hydrobiologii, vrhl se na zimní sčítání vodního ptactva, mapování raků, inicioval pravidelné zimní sčítání netopýrů a velice pečlivě vedl knihu zoologických pozorování. Významnější záznamy pak byly publikovány v časopisu *Arnika* v nově založené rubrice „Drobné zoologické zprávy aneb Mezi námi zvířaty“. Revolučním počinem bylo v roce 1994 založení zoologické sekce při dobrovolném aktivu strážců přírody, jejíž náplní bylo nejen sbírat znalosti o determinaci živočichů, ale především průzkumy v terénu (v *Arnice* se dočítáme například o mapování sýčka obecného nebo sysla obecného).

RNDr. Pavel Řepa, profesionální zoolog, zkušný úředník a amatérský divadelník, nastoupil na Správu CHKO v roce 2002, těsně po Jiřím Bytelovi. Významně se zasloužil o mapování výskytu zvláště chráněných druhů živočichů (ke kterému vedl také mladší kolegy), ale především o jejich ochranu, ke které při

jednání s vlastníky, zemědělci i veřejností využíval jak zákonných možností, tak svých ochotnických dovedností. Proslavil se také rčením, že chránit může jen to, co nejdříve ochutnal, přičemž v této oblasti čerpal z bohatých zkušeností bývalého zaměstnance muzea. Také Pavel Řepa je absolventem Přírodovědecké fakulty UK, svůj prvotní zájem o ryby však vystřídal ptáky, nejraději se pak věnoval lelkům. Své bohaté zkušenosti v ornitologii i kontakty z občerstvovacích zařízení, kde se ornitologové nejraději shromažďují, využil při organizaci historicky prvního uceleného zoologického průzkumu území Slavkovského lesa – mapování ptactva. Za standardní metodiky byl celý Slavkovský les pokryt body, na kterých se v letech 2004 až 2007 ve dvou kontrolách zaznamenávaly všechny druhy pozorovaných a slyšených ptáků. Přinutil tak k rannímu vstávání několik desítek dobrovolných ornitologů a zajistil také jejich následný zpětný odchyt, což je dokladem velkolepého Pavlova talentu, který bude budoucími zoology jen těžko překonán. Úroveň poznatků se od počátku založení CHKO mnohonásobně zlepšila. Významnou roli také sehrála možnost zadávat od roku 2004 placené inventarizační průzkumy specialistům. Od roku 2000 tak bylo zpracováno několik desítek inventarizačních průzkumů chráněných území, zejména brouků, měkkýšů, motýlů a několika dalších skupin bezobratlých. Významnou funkci v této oblasti však mají také nevládní organizace, které se ve spolupráci se Správou CHKO velice významně zasadily například o zmapování obojživelníků, o jejichž rozšíření byly až do roku 2007 jen velmi kusé údaje.

Studnice zoologického poznání ve Slavkovském lese však zdaleka ještě není vyčerpána a na regionální badatele ještě v hloubi rašelinišť, mokřadů a hvozdů jistě čeká řada objevů. ■